

Na utužené půdě se voda vsakuje jen velmi těžko.

Zdroj archiv VÚMOP

Půda vlastněná – užívaná – svobodná aneb Proč vznikla Nadace pro půdu?

Obraz první: Pršelo. Nebyl to nijak silný déšť, ale na okrajích polí stojí voda, která se nevsakuje do půdy.

Obraz druhý: Silnější déšť. Voda v potocích a řekách je kalná, do hněda zbarvená odnášenou „hlínou“.

Obraz třetí: Provádíme „rýčovou zkoušku“ v jednom malém zahradnictví ve středních Čechách, tři roky teď již obhospodařovaném ekologicky. Po svazence na zelené hnojení je horních 10 centimetrů půdy krásně prokořeněných, drobtovitých. V hloubce 10 až 20 centimetrů nacházíme velké hroudy jen málo prokořeněné a provrtané chodbičkami žížal. V hloubce 20 až 30 centimetrů se nachází kompaktní, tvrdá vrstva bez pórů, kořinek i chodbiček, prostě „beton“. Důsledek několika desítek let konvenčního „hospodaření“, používání chemie a těžké mechanizace. Tato vrstva je neživá a neprostupná pro vodu. Rostliny pak nemohou dostatečně prokořenit do větší hloubky. Za sucha nevzlíná voda z hloubky půdy k povrchu, kde se nacházejí kořeny rostlin. Za deště nemůže voda vsakovat do hloubky, hromadí se na povrchu (louže na polích) a působením gravitace stéká do vodních toků a odnáší s sebou půdu (hnědá voda v řekách). Hladina spodní vody pomalu, ale jistě klesá.

Degradace půd v České republice Je to ojedinělý jev? Kéž by, bohužel se však zdá, že je jevem spíše obecným. Souhrnně se různé formy poškozování půdy nazývají degradací. Půdoznalci degradaci půdy definují například jako „člověkem způsobený jev snižující stávající či budoucí schopnost půdy podporovat život“. Co znamená, když půda ztrácí schopnost „podporovat život“? Uvědomujeme si, že nás život je na půdě závislý, že s ní stojí a padá?

Degradace může mít různé formy. Hovoří se o degradaci fyzikální, kam patří především větrná a vodní eroze, ale také utužení a tvorba škraloupů. Dále o degradaci chemické, spočívající například v zasolování půdy. A konečně o degradaci biologické, která se projevuje mizením edafonu, tj. půdních organismů, a úbytkem humusu v půdě.

Podle Ministerstva zemědělství (přesněji podle poslední situační a výhledové zprávy o půdě, vydané Ministerstvem zemědělství v roce 2015), je vodní erozi v České republice potenciálně ohroženo 67 % zemědělské

půdy, tedy více než dva miliony osm set tisíc hektarů! Vodní erozi ročně přicházíme až o 21 milionů tun ornice – to je právě ona „hlína“ ve vodních tocích nebo „bláto“ tekoucí ze svažitých kukuřičných polí po přívalových deštích: úrodná půda, která je základem našeho života.

Větrnou erozi je u nás ohroženo 18 % zemědělské půdy. Možná jste už někdy na jižní Moravě zažili „písečnou bouři“, kdy vítr v předjaří unáší vzduchem obrovská oblaka „prachu“, tedy jemných částic ornice, tak-

Vlevo utužená, neživá půda s ostrými zlomy, vpravo drobtovitá, živá půda.

FOTO – Radomil Hradil

že to vypadá jako dým z nějakého rozsáhlého požáru.

Utužením je ohroženo 49 % půd, tedy dva miliony hektarů. Jsou to dva miliony hektarů, kde se hospodář tak, že se z půdy vytlačuje vzduch, a jelikož v ní nežije dostatek bakterií a jiných organismů, půda se nemůže regenerovat a poškozování se stupňuje. Dostatek bakterií, hub, aktinomycet, prvoků, žížal atd. v půdě nežije proto, že jsou zde aplikovány chemické látky či minerální soli a protože zemědělci nemají dostatečně široký osevňovací postup, nepěstují pícniny, především jeteloviny, meziplodiny a střídají většinou už jen řepku, pšenici a kukuřici.

Ztráty půdního fondu a spekulace s půdou

Také jste si všimli, že na místě, kde před pár lety nebo desítkami let, když jste byli malí, bývalé pole, dnes stojí logistické centrum nebo satelitní městečko? Podle zmíněné zprávy Ministerstva zemědělství u nás v roce 2006

Utužená půdní vrstva, kořeny rostlin nemají šanci tento beton prorazit

ubývalo pro osídlení a dopravní infrastrukturu 16 ha půdy za den, v roce 2008 pak denně 14 ha, to je přibližně rozloha 3,5 Václavských náměstí v Praze. A to každý den! Kdo má vztah k půdě, musí ho tato představa bolet. A to ještě některé zdroje hovoří až o 24 ha za zbrané půdy denně...

Pozemek, který byl dříve polem či pastvinou a na němž se postaví domy, sklady, parkoviště nebo silnice, ztrácí své zemědělské funkce, jinými slovy: potraviny na něm už nikdo nevytěžuje. Půdu nedokážeme vyrobit ani nahradit, zničit ji ale dokážeme velmi snadno.

Zvláštností České republiky, která je důsledkem zásahů do vlastnického práva v dobách socialismu a kolektivizace zemědělství, je vysoký podíl pronajímané půdy: vlastníci podle údajů MZe obhospodařují jen necelých 26 % půdy, naopak více než 74 % půdy je pronajímáno. Je to jedna z příčin našeho obecně nedobrého vztahu k půdě: vlastníci půdu pronajímají, a nejsou s ní tudíž v kontaktu a nemohou k ní ani mít nějaký hlubší vztah; uživatelé půdy ji zase nevlastní, a tedy jim ani tolik neleží na srdci její trvalá úrodnost, obsah humusu, přítomnost organismů, prostě její dobré zdraví.

Dalším velkým problémem je dnes přístup k půdě. Pokud někdo chce začít na půdě hospodařit a pěstovat potraviny, jen obtížně se k půdě dostane. Ani pronájem, ani koupě mnohdy nepřipadají v úvahu. I když chce zemědělec půdu zakoupit, je přeplácen takzvanými investory, kteří v půdě spatřují výhodnou, stabilní a perspektivní komoditu, do níž ukládají kapitál „na horší časy“. Příkladem může být miliardář, realitní magnát Radovan Vitek, který u nás vlastní desítky tisíc hektarů zemědělské půdy. A protože je zájem investorů, objevuje se ve hře další skupina, spekulanti, kteří se snaží půdu od vlastníků vykoupit a poté s maximálním ziskem prodat investorům. Za těchto podmínek malý zemědělec prakticky nemá šanci půdu, na níž by chtěl hospodařit nebo na níž hospodaří a pronajímá si ji, koupit, na to je příliš „kapitálově slabý“.

S Radomilem Hradilem o NADACI PRO PŮDU

● Kdy se zrodila myšlenka založit nadaci pro půdu? A kdo jsou lidé, kteří nadaci založili?

Je to několik let, ovšem lidé, kteří se dali v nadaci dohromady, uvažovali o otázkách spojených s ochranou nebo i se záchranou půdy a také s jejím vlastnictvím už

Typická erozní krajina ČR – výsev širokořádkových kultur po spádnici. FOTO archiv VÚMOP

dávno. Prvotní impulz vzešel od Miloslava Knížka, většinového majitele a dříve i ředitele biodynamického zemědělského podniku Bemagro, který se někdy před deseti lety o tomto tématu bavil s Manfredem Klettem, někdejší vedoucím zemědělské sekce při Goetheanu, tedy „hlavou“ celosvětového biodynamického hnutí. Já sám si vzpomínám, jak jsme v Dornachu na biodynamickém zasedání řešili s panem Klettem budoucnost evropského zemědělství již v první polovině 90. let. Ty myšlenky pak zrály a v posledních letech, zhruba od roku začátku 2014, začaly získávat konkrétní podobu. Na přelomu roku 2015/2016 jsme Nadaci Pro půdu po

dvouletých přípravách založili. Kromě Míly Knížka a mě je u toho od začátku také Alena Malíková, která se vytrvale angažuje pro ochranu půdy, a dále lidé, kterým leží na srdci v první řadě přístup k půdě pro ty, kdo na ní chtějí šetrným způsobem hospodařit a pěstovat zdravé potraviny: Honza

bem hospodaření prostě ničíme doslova půdu pod nohama příštím generacím. A to ani nemluvíme o každodenních nevrátných záborech úrodné zemědělské půdy. Druhá věc je vlastnictví půdy. Jsme přesvědčeni o tom, že tak jako nelze vlastnit vzduch, nelze vlastnit ani půdu. Náš právní systém sice vlastnictví půdy zakotvuje, fakticky je vak půda statkem, který by měl sloužit svému poslání, to znamená produkci potravin, a neměl by být předmětem spekulace, komoditou, zbožím. Mělo by se s ní zacházet jako s veřejným, společným statkem a takto by se o ni mělo pečovat. Nadace je praktickým krokem v tomto směru.

● Jak nadace funguje?

Nadace Pro půdu pronajímá půdu k šetrnému (ekologickému, biodynamickému apod.) obhospodařování. Výše pronájmu se řídí místními zvyklostmi. Příjem z pronájmu je určen k financování chodu nadace a k nákupu další půdy.

Bylinné pásy pro omezení eroze a zvýšení biodiverzity na ekostatku Bemagro.

Zdroj archiv Bemagro

Chceme také pomoci s koupí půdy lidem, kteří hospodaří nebo chtějí hospodařit, a jsou nuceni půdu zakoupit, například když se jejich pronajímatel půdy rozhodne pozemek prodat a jim kvůli tomu hrozí zánik hospodářství.

● O kolik hektarů se již stará?

V současnosti je to asi 310 hektarů, dalších 100 hektarů je v jednání.

● Kam se lidé mají obrátit, kdyby se chtěli této aktivitě také zúčastnit?

Máme internetové stránky <http://nadaceproudu.cz/>, kde jsou uvedeny kontakty a pokyny, jak postupovat. Pokud byste se chtěli na naší aktivitě podílet, jakýmkoli způsobem se zapojit, kontaktujte nás, prosím. Jde nám o půdu, o naši společnou věc.

Děkuji za rozhovor.

Mirka Vohralíková

➔ Půda jako komodita?

Na skutečnost, že se půda stala obchodovatelnou komoditou, se můžeme dívat jako na fakt, který je třeba přijmout. Ale můžeme si také klást otázku, je-li to tak v pořádku, a pokud ne, je-li to možné změnit. V každém případě je mnoho těch, kdo to vnímají jako nedobré, neboť půda, podobně jako vzduch nebo voda, prostě patří k tzv. commons, tedy společným, sdíleným či obecným statkům. Posláním půdy je především produkce potravin, jinými slovy půda je základem našeho života.

Degradovaná, zdevastovaná půda nás ovšem uživit nemůže. Degradace a devastace půdy je důsledkem našeho oslabeného, odumírajícího vztahu k půdě, naší odtrženosti od ní. Je tato odtrženost důsledkem toho, že půda přestala být společným statkem? O tom by se jistě dalo diskutovat. A bylo by cestou k obnově našeho vztahu k půdě, kdyby se společným statkem zase začala stávat? I o tom by se dalo diskutovat - a již samotná tato diskuse by velmi napomáhala k obnovování našeho vztahu k půdě jako fundamentu, na němž každý z nás stojí svým životem.

Valeška, Vraňka Janovská a Hanka Bernardová. V širším okruhu nadace jsou pak lidé z nezemědělské sféry jako Nada Johanisová, Táňa Fischerová a další.

● Proč vám vlastně o půdu tolik šlo?

Co na to říct? Každý jen trochu uvažující člověk, který není úplně odtržený od reality, ví, že půda je naprostý základ všeho. Je to prostě „grunt“. Jenže když vidíte, v jakém stavu dnes půda je, jak vypadají pole, vymrskaná pěstováním řepky a kukuřice, agrochemikáliemi a těžkou mechanizací, jak jsou ubitá a mrtvá, a když si navíc přečtete čísla o erozi a degradaci našich půd, tak vidíte, že těch odtržených od reality je u nás naprostá většina. Dnešním způsobem

Hledání cest

Ve světě již existuje řada organizací, které si tuto skutečnost uvědomují a hledají cesty, jak půdu chránit nejen před degradací, ale i před spekulací. Hledají řešení, jak umožnit přístup k půdě těm, kdo by na ní chtěli zodpovědně hospodařit, ale nemají šanci se k ní dostat. Nedílnou součástí je i podpora generační obměny v zemědělství a prosazování přijetí půdy jako sdíleného statku.

V Evropě se tyto aktivistické organizace propojují a sdílejí své poznatky, přístupy a zkušenosti prostřednictvím celoevropské sítě Access to Land, do níž jsou zapojeny organizace z více než 15 evropských zemí. Nejvýznamnější organizací, která se stala inspirací pro ostatní, je francouzská Terre de liens.

Radomil Hradil, Jan Valeška,
VERONICA č. 3/2017, s. 31–34

POZNÁMKA: Na článek z časopisu Veronica, bez části o nadaci, navazuje rozhovor redakce Bio s Radomilem Hradilem.

<http://casopisveronica.cz/clanek.php?id=2067>